

Naujienu Antroji Dalis

NR. 844

CHICAGOS LIETUVIŲ LITERATŪROS DRAUGIJOS LEIDINYS

XXIII METAI

Dr. Martynas Anysas

SENOVĖS LIETUVIŲ ŠVENTOVĖS MAŽOSIOS LIETUVOS KRONIKOSE

7. Ramovės, šventieji miškai, medžiai, akmenys ir vandenys

Prieš Kalėdas skaičiau Naujienose straipsnį apie ramoves, šventus medžius ir t. t. Kadangi tuo reikalu nenoriu atsilikti, šiuo Jums prisiuočiu straipsnį "Ramovės, šventieji miškai, medžiai, akmenys ir vandenys" maloniam atsispausdinimui. Tai yra ištrauka iš mano senprusių veikalo ir yra viskas sužymėta, ką istorinė literatūra apie tą reikalą žino.

Jūsų Dr. M. Anysas

Senprusių, panašiai kaip ir lietuvių, dievams garbinti vietos buvo ramovės, kurias kiekviena gentis arba šalis, atrodo, yra turėjusi atskirai. Be ramovių, dar buvo šventų miškų, elkių (alkų), gojų, ežerų, upių ir akmenų, pašvęstų dievams garbinti (1).

Kai kurie filologai norėjo pavadinimą "ramovė" išvesti iš "ramios vietos". Pretorijus manė, kad ramovė turinti sanskritišką šaknį, kuri reikštų ramią vietą. Atrodo, kad Pretorijus čia klydo, nes kaip dabar mokslo priimta ir kaip veikalo autoriui pačiam teko sužinoti iš sanskritų gerai pažįstančių indų Toronte, ramovės arba panašiai skambančio žodžio arba šaknies sanskrite nerandama.

Lietuviška ugnis sanskrite reiškia agni. Ramovės tikriausiai buvo ramios vietos, kur buvo kūrenama nuolatinė ugnis. Ordiniui išgriovus ramoves ir aukurus, tokios ugnies deginimo ir dievų garbinimo vietos buvo nukeltos į kitas nuošalias vietas, prie medžių, kurie iš kitų kuo nors išsiskirdavo, arba prie akmenų. Čia žmonės slaptai susirinkdavo, aukodavo ir prisiminėdavo senuosius dievus ir laisvės laikus.

Pomezanoje, ant Grevožės kalno, kur vėliau buvo matomi Alt - Christburgo pilies griuvėsiai, anksčiau buvusi senprusių pilis ir jos artybėje šventas miškas su ramove. Apie 7 km. į šiaurę nuo minėtos pilies vietos, ant Sirgūnės upės dešinio kranto, Henebergo žemėlapyje yra pažymėta vietovė Heiligwalde. Iš pavadinimo galima spėti, kad senovės laikais čia yra buvęs šventas miškas ir ramovė, kurioje gyvenęs krivė (2). Pilies

Šipapilio (Schippenbeil) apylinkėje, Bartoje buvo randama skaitlingų šventviečių liekanų. Be faktinių radinių, šis spėjimas paremtas ir vietovardžiais, apylinkėje yra rastas prastoris, turtingas kapinynas, kuriame yra nustatyti net aštuoni kultūriniai sluoksniai (3).

1) Ostermeyer, G., Kritischer Beitrag zur altpreussischen Religionsgeschichte, išleista 1775 m., 40-45 psl.

2) Šliūpas, I, 18 psl.

3) Gimbutienė, Mažoji Lietuva, 56 psl.

kaip: Ramsdorf, Rumawskeim (Ramovės kaimas) ir Rueckgarben (Rykio kalnas). Rikgarbė yra apie 5 km. į pietų vakarus nuo Šipapilio, o Ramsdorf apie 4 km. į rytus nuo minėtos pilies.

Šipapilio apygardoje buvęs ir šventas šilas arba šventas miškas, esąs į pietus nuo pilies. Jis buvęs vadinamas ugnialaukiu. Iš pavadinimo galima spėti, kad čia būta ramovė su nuolat degančia ugnimi. Voigt savo istorijoje vietovę vadina Brandlauken (4). Pagal kitą versiją ši vietovė buvusi vadinama Rikagoth ir joje gyvenęs pats krivė (5). Dar 19-to šimtmečio viduryje buvo matomos senojo kulto liekanos (6).

Heiligenbeilo vietovė, Varmijoje, varmiečių vadinama šventapilimi arba šventamiesčiu, irgi buvusi ramovė, kur po dideliu ažuolu buvęs garbinamas derliaus dievaitis Churche (Kurkė). Jam ten kasmet, derliaus laiku, buvęs pastatomas naujas paveikslas, o senasis sudėginamas (7). Užėjus Ordiniui, Varmijos vyskupas Anselmus leidęs ažuolą nukirsti ir ramovę sunaikinti. Ši vietovė vokiečių iš pradžių buvusi vadinama Heiligenpil; vėliau, galūnę pakeitus į beil, pasidarė Heiligenbeil (9).

Geidavoje, vėliau Gedilgen, apie 5 km. į šiaurę nuo Šventapilio, arti Jarfto upelio, tuomet varmiečio Geduno nuosavybėje, buvusi kita varmiečių šventavietė ir šventas miškas, dabartinio Lateinerbergo vietovėje (9).

Rastenburgo apskrityje, Bartoje, prie Dainavos ežero, (vok. Deinowa See), šiaurinio galo, randama vietovė Heiligelinde, šventoji Liepa, su artimame miške esančiu Trejybės (Trifaltigkeits) vienuolynu. Artybėje yra Ramten kaimas ir kiek toliau, į pietų vakarus nuo Heili-

4) Šliūpas, 20/21 psl.; Voigt, I, 181 psl.

5) Hartknoch, Preussische Kirchen Historia, išl. 1686, 39 psl.

6) Link, Die Stadt Heiligenbeil, Koenigsberg, 1874/Meyers Konv. Lex. XIV, 489 psl.

7) Hartknoch, Preuss. Kirchen Historia, 39 psl.

8) Bacsko, L., Handbuch der Geschichte Preussens, Dessau und Leipzig, 1784, IX, 420 psl.

9) Palyg.: Christburgo sutartis, IV, C, 8.

gelinde, 146 m. aukštumo kalnas, pavadintas Sigmunsberg.

Hartknocho veikale aiškina, kad Heiligelindės artybė buvusi ramovė, kurioje buvę garbinami trys senprusių dievai. Sunaikintos ramovės vietoje Ordinas pastatęs viršui minėtą vienuolyną ir bažnytelę, kuri buvusi pastatyta aplink ten augusių liepų, taip, kad liepos šakos apdengusios visą bažnytelės stogą. Tai yra buvusi senojo tikėjimo šventa liepa, pagal kurią buvo pavadinta ir vietovė. Istoriniai reikšmingas yra Dainavos ežero pavadinimas.

Vėliau, 1618 m., Varmijos vyskupas Rudnickis ten pastatydinęs gražią, ankstyvojo baroko stiliaus bažnyčią, kuri iki reformacijos buvo žymi procesijų vieta. Po reformacijos pravedimo Prūsijos hercogas uždraudė procesijas. Kai kurie uždraudimo nepaisę asmenys buvę Rastenburge pakarti (10).

Artybėje esąs ežeras seniau buvo vadinamas Dainavos ežeru (Dainova See). Vėliau ežero vardas buvo pakeistas į Heiligelinde See. Iš senojo ežero pavadinimo daroma išvada, kad ten anksčiau yra buvęs grynai lietuviškas kraštas.

Netoli kaimo Schwentainen, į šiaurės vakarus nuo Hohensteino, buvo šventainių ežeras (Schwenteiner See), kuris dabartiniais laikais jau buvęs beveik išsekęs. Osterodės apskrityje buvę viso keturi įvairaus didumo ežerai. Mažas šventas ežeras buvęs Žalgirio mūšio lauko rajone. Jo vandeniui dar 18-me šimtmečiuje akieji gydydavę savo akis, kartu atnešdami aukas. Paminėtinas yra Swintinge ežeras pas Mockainen netoli Wartenburgo ir Perkuhnsee į šiaurę nuo Dt. Eylau. Galiausiai yra paminėtina šventoji, tekti per Popelkių parapiją į

10) Hartknoch, Preus. Kirchengeschichte, 39 psl.

Kuršių marias ir šventės upelis pas Smalininkus.

Sambijos pietų vakarų dalyje, tarp Baltijos jūros ir Aistų marių, buvęs šventas miškas su ramove. Toje vietoje, vėliau vadinamoje Tenkitten, žuvis pirmasis senprusių apaštalas, buvęs Pragos vyskupas, Vaitekus — Adalbertas (10 a).

Sambijos šiaurės vakaruose, vėlesnio Heiligenkreutz apylinkėje, Prūsijos pilių plane yra pažymėta kita ramovės vietovė. Ir pats Heiligenkreutz pavadinimas sako, kad čia pat arba artybėje būta senojo kulto vietos.

Kita ramovė buvusi Sambijos pietų rytuose, netoli Prielgos, maždaug pusiaukelyje tarp Karaliaučiaus ir Tappgavos, vėlesnės Heiligewaldės vietovėje. Henebergo plane šioje vietoje yra žymėtas šventas miškas (Heilige Wald). Pietuose nuo Heiligewaldės randasi kalnas, vokiečių pavadintas Kranzberg. Apie ramovės buvimą liūdija ten anksčiau buvusios vietovės: Romau, Romawe. Artybėje buvusi vietovė: Kurkei (Churche). Istorikas Voigt mano, kad prie kiekvienos ramovės buvęs ir Kurkei pašvęstas laukas (11).

Metraštininkas Dusburg rašo, kad Nadravijoje buvusi vietovė, vadinama Romow, turbūt ramovė. Čia gyvenęs krivė, kuris buvęs garbinamas kaip krikščionių popiežius (12). Tur būt, toje pačioje vietovėje, vadinamoje Kaimen, Nadravijoje, Sambijos puolimo metu, Bohemijos karalius Ottokoras sumaikinęs ten esančią ramovę, trijų dievų paveikslus ir sudėginęs krivės ir vaidilų gyvenamus namus. Pats krivė, Mangola arba Mangela, buvęs į gabalus sukaptas. Istorikas Voigt atidengia šio karaliaus ir kryžievių žiaurumą sa-

10a) Palygink: II, C, 2.

11) Voigt, III, 85 psl. pirma pastaba.

12) Dusburg, III, c. 5.

(Nukelta į 2 psl.)

SENOVĖS LIETUVIŲ...

(Atkelta iš 1 psl.)

kydamas: bet sambiečių dvasininkams karalius nerodęs jokio pasigailėjimo, jie visi turėję mirti (13).

Voigto nuomone, ši ramovė tikrai buvusi Kaimeno apylinkėje (14). Kadangi Ordino kronikininkas tą kraštą vadina Nadravija, galima daryti išvadą, kad senosios Nadravijos sienos tęsėsi dar į vakarus nuo dabartinės Deimenos (15).

Kronikininkas toliau kalba apie lietuvišką ramovę, kurią jis matęs karų metu Lietuvoje, bet nepaduoda jos vietovės. Pagal Strijkovskio istoriją, lietuviška ramovė buvusi Nemuno ir Dubysos santakoje, vokiečių literatūroje vadinama: Der Heilige Wald Windt. Žodis Windt yra be abejo lietuviško žodžio "šventas" iškreipimas. Palyginkit senosios šventragės, prie vėlesnio Vilniaus, pavadinimą "Svinta Roga".

Ant Nemuno dešiniojo kranto, beveik priešais Tilžę, yra žinomas Rambyno (Rombinus) kalnas. Čia buvusi skalavičių ir šiaurės nadraviečių šventavietė su dideliu akmuo. Šis akmuo, vietinių gyventojų dar ilgai buvęs laikomas šventu ir nepaliečiamu. Bet 1835 m. jis buvęs tūlo vokiečio kolonisto švarco suskaldytas ir iš jo padirbtos malūno girtos. Kadangi aukuro akmuo buvęs užkerėtas, pagal padavimą, visi prie akmens suskaldymo ir jo nuvežimo prisidėję asmenys tuojau arba greitai po to mirę.

Rambynas Prūsijos pilių plane yra pažymėtas kaip tvirtovė arba sutvirtintas piliakalnis. Manoma, kad ramovės dažnai buvusios sutvirtintos ir apsuptos pylimais bei sienomis. Vaidilos kartais buvę karingi kovotojai, panašiai kaip krikščionių ordinų dvasininkai. Ramovės kartais turėjusios net savo kariuomenę, kuri kartu su ramovėje prieglaudos ieškančiais ją nuė priešų gindavo (15 a).

Rambynui, apylinkės gyventojų tarpe net ir paskutiniausiais laikais buvo teikiama tam tikra pagarba, nes jis tebebuvo laikomas anų laisvų ir garbingų laikų simboliu. Iki antrojo Pasaulinio karo pradžios didieji tautiniai subuvimai vyko ant Rambyno kalno. Net ir Tarybų Lietuvoje šis paprotys buvo tęsiamas, nes 1958 m., einant tarybinių laikraščių žiniomis, Joninių metu, ant Rambyno kalno buvo susirinkusi tūkstanti-

13) Voigt, III, 84 psl.

14) Voigt, III, 85 psl. pirma pastaba.

15) Palygink straipsnį: Sambija, II, A, B.

15a) Pagal patriarcho Martyno Jankaus šeimos pasakojimą. Bitėnuose Rambyno kalno papėdėje, daug metų gyveno lietuvių tautinės sąmonės būdintojas Martynas Jankus. Antrojo Pasaulinio karo pabaigoje, kai Raudonoji armija artinosi prie buvusios Rytų Prūsijos sienos, patriarchas su savo šeima buvo gestapininkų priverstas savo gyvenamąją vietą apieisti. Jie į Bitėnus nebegrįžo, nes po karo pabaigos patriarchas mirė ir buvo palaidotas tolimame Flensburge, Schleswig-Holsteine.

ne Lietuvos gyventojų minia (15 b).

Skalavijoje, dabartinių Katyčių, vok. Coadjuthen, rajone, Pagėgių apskrityje, pietuose nuo Šustės — Šyšos upės ligi Kamonių upelio, Prūsijos pilių plane yra pažymėtas stambus miškas, pavadintas Heiliger Waldt (šventas miškas). Vėlesniame Hennebergo žemėlapyje miško dar randama sumazintame plote, bet pavadinimo nebėra.

Vokiečių generalinio štabo žemėlapis rodo 4 km. vakaruose nuo Katyčių kaimo iki šiol išlikusius pylimus, pavadintus švedų pylimais (Schwedenschanze). Tai yra, be abejo liekanos anos senojo kulto vietos, o ne švedų sukasti pylimai, nes švedų karuose buvo kovojama atvirame lauke. Ir šiuo atveju ir valdančiųjų pūšis buvo stengtasi istoriją iškreipti.

Skalavijos šiaurinėje dalyje, prie Tenenio upelio, prie pat tuometinės Norkaičių vyr. girininkijos pastato, Prūsijos pilių planas rodo Pilalės kalną (Pilal Berg). Einant vietiniu pavadinimu, čia buvęs garbinamas Patrūpas. Atrodo, kad Norkaičių vyr. girininkijos trobesys yra pastatytas šios šventyklos vietoje. Ten buvę dideli akmenys buvo suskaldyti ir panaudoti vyr. girininkijos pastato sienoms. Vietovė seniau vadinosi Potrūpai; turbūt todėl vokiečiai ją pakeitė į Norkaičius. Kelis šimtus metrų žemiau, prie mažo upelio iki Antrojo Pasaulinio karo stovėjo sena karčiama (smuklė), pavadinta Potrimpo karčiama. Joje buvo sena garbės knyga, kurioje buvo leidžiama įsirašyti garbingesniems karčiamos lankytojams.

Senprūsių kraštuose buvo randama senų ir didelių ažuolų bei liepų; tie medžiai buvo laikomi šventais, šventapilyje (Heiligenbeil) augęs ir žiemą žaliuojąs ažuolas, į ką buvę žiūrima kaip į stebuklą. Senieji krikščioniškieji rašytojai ilgai sau laužė galvas ir suvartojo daug rašalo, norėdami išaiškinti, kodėl pas "pagonis" šaltame krašte augęs ažuolas galėjęs net ir žiemą žaliuoti. Vėliau, vienas klebonas Kurela, matyti lenkų kilmės, įtikinančiai paaiškines, jog minimas ažuolas buvęs apaugęs želminių parazitų (16), ir žiemos metu nenumetęs lapų. Henneberg, Altes Preussen, fol. 12 a, rašė, kad lenkų kunigaikštis Boleslaw Chrobry, vieno karo žygio metu, sunaikinęs ramovę ir sudeginęs

15b) Lietuvos nepriklausomybės laikais, dalį Rambyno kalno buvo nupirkęs kunigas dr. Vilius Gaigalaitis, ilgametinis lietuvių atstovas Prūsijos karalystės seime ir vėlesnis teologijos profesorius Kauno universitete, su tikslu ten pastatyti atitinkamą paminklą. Trečiajam Reichui Klaipėdos kraštą nuo Lietuvos atplėšus, dr. Gaigalaitis buvo priverstas atsisakyti nuo savo įgytos nuosavybės ir ją perleisti vokiečių įstajoms. Niekas nebeturėjo priminti, kad čia senovėje būta lietuviška ramovė ir kad čia seniau ir vėliau lietuvių gyventa.

16) Loranthus Europaeus, vok. Eichenmistel; Grunau, Trak. II, Cap. V, 5 2.

17-kos metų Jeanette Bloom yra taikli medžiotoja, bet ateinantį sekmdienį JAV Jūros Akademijoje ji negales nei vienos kulkos paleisti, nes tuo tarpu moterims negalima kojos įkelti į šią akademiją.

šventą ažuolą. Vietovė nepažymėta, bet galima spėti, kad tai įvyko vakariniuose senprūsių kraštuose. Toliau rašoma, kad Boleslaw Krzywousty irgi sudeginęs šventą ažuolą ir sunaikinęs tris senprūsių dievų paveikslus. Kitas šventas ažuolas stovėjęs toje vietoje, kur vėliau buvo pastatyta Marienburgo pilis, t. y. Argentės krašte, prie Nogatės upės. Apie jį rašęs ir vyskupas Aeneas Silvius, vėlesnis popiežius (17).

Kitas toks ažuolas stovėjęs dar 17-me šimtmečiuje, netoli Vėlavos, prie Prieglos, Openo kaime, viename sode prie kelio iš Karaliaučiaus į Ragainę. Jis buvęs ypatingo didumo, viduryje išpuvęs, jog buvo galima su arkliu prajoti. Jo storumas siekęs apačioje 27 matų. Hartknocho užklausta, apie tai oficialiai paliūdijusi Vėlavos miesto valdyba. Bet trūko davinių, ar po šituo ažuolu senovėje buvo garbinami dievai (18).

M. Pretorius, kurio rankraštis Deliciae Prussiae iki naujausių laikų buvo Karaliaučiaus archyve, jame aprašo dar iki 18-to šimtmečio užsilikusius pagoniškus papročius, ypač senųjų gamtos garbintojų religijos liekanas ir medžių kultą. Jis rašė apie Ragainės apskrityje jam parodytą savotiškai suaugusį ažuolą, kurį žmonės laikė šventu. Toliau jis rašo apie medžius, vadinamus rumbotais (19). Tai buvę stebėtinai suaugę medžiai, kurie savo išvaizda, aukštumu ir storumu kitus medžius pralenkę. Viena tokia šventa liepa stovėjusi Šakūnų arba Šakūnėlių bažnytkaimyje, prie žemutinio Nemuno (Rusnios) upės. Dar Hennebergo laikais žmonės slaptai nakties metu ėję ten melstis (20).

Pagal Karklės, prie Kuršių marių, bažnyčios kroniką dar 1640 m., augęs didelis ažuolas

17) Hartknoch, I, 119 psl.

18) Hartknoch, I, 118-119 psl.

19) Praetorius, M., Deliciae Prussiae, ištrauka, 16-17 psl.

20) Baczo, IX, 418 psl.; Hartmann, Ernst, Sichten preussischer Goetterverehrung, Ostpreussenblatt, 1965, X, 23, 6 psl.

tarp Tovės ir Isės kaimų, po kurių gyventojai garbinę sepuosius dievus ir atnašavę aukų. Vokiečiai viršaitis Superber leides ažuolą nukirsti, už ką žmonės jo labai nekętę. Toks šventas ažuolas augęs ir prie Deimenos ištakos į Kuršių marias. Ir čia žvejai atėidavę su dovanomis, kad turėtų pasisekimo žvejyboje. Ir šitas medis vyriausybės įsakymu buvęs nukirstas (21).

Lukas David praneša, kad prie vieno švento ažuolo pas Heiligebeil gyventojai atnešdavę auką: midaus, miltų ir pieno-Kurkei pagerbti. Kitas šventas ažuolas buvęs žinomas dar iki Antro Pasaulinio karo Romansguf dvare, Heiligenbeilo apskrityje. Dar prieš šimtą metų viena liepa augusi Bardėnų kaime, netoli Rambyno, kurią apylinkės žmonės skaitė šventa.

Buvo ir šventų akmenų. Be viršū minėto aukuro akmens ant Rambyno kalno, viename 1377 m. užrašė kalbama apie šventą akmenį, vadinamą Pogrant, kuris buvęs šipapilio (Sshippenbeil) šventame miške. Aistų marių pakraštyje pas Wiek-Luisenthal, tarp Frauenburgo ir Tolkemites, buvęs didelis šventas akmuo, išsikisęs apie tris metrus virš vandens. Pasakojama, kad anksčiau ant jo buvęs laikomas dievaičio paveikslas. Tų laikų dvasininkai ant jo aukodavę žuvų. Krikščioniškais laikais velnias kartais ant jo lošdavęs kortomis su apylinkės žvejais (22). Ir daug kitose vietose būta tokių akmenų, bet jie pamažu buvę suskaldyti ir panaudoti namų ir plynų statyboms.

21/22) Dr. A. Triller, Ostpreussenblatt, 1963, III, 23; Hartmann, Ernst, Ostpreussenblatt, 1965, X, 23, 6 psl.

VIETNAMO ANEKDOTAS

Sajgone amerikiečių tarpe turi pasisekimą toks anekdotas. Atvažiuoja JAV senatorius fronto vizituoti ir su amerikiečių generolu išeina Vietnamo gatvėmis pavaikščioti. Pamato priešais ateinantį kareivių būrį ir senatorius klausia generolo: "Mūsų šie ar Viet Kongo?"

"Jei praedami mane sveikins", atsakė generolas, "tai mūsų šie".

V. ZEMAITIS

ŠIŲ DIENŲ LENKAI APIE LIETUVĄ

Stosunki Polsko — Litewskie w latach 1918 — 1920. Piotr Lossowski. (Problemy dwudziestolecia 1918 — 1939). Warszawa, 1966. Cena zł. 60, su žemėlapiu, 413 pusl. Tir.: 1250 — 250.

Istorijos uždavinys — kritiškai ir objektyviai pažvelgti į praėjusių įvykius, kiek galint nuodugniau išstudijuoti visus esamus tų įvykių šaltinius, juos teisingai įvertinti, tai — pagrindas istorinės tiesos suradimui ir laidas į tobulesnę, morališkesnę tautų santykių ateitį. Apie tokią istoriją yra sakoma, kad ji yra gyvenimo mokytoja (magistra vitae).

Tokių minčių vedamas, perskaičiau neseniai, tiesiai iš Lenkijos gautą, dr. Lossowskio studiją: "Lenkų — lietuvių santykiai 1918 — 1920 metais", išleista Varšuvoje 1966 m.

Autorius P. L. įžangoje pastebi, kad tai darbas daktaro laipsniui, atliktas Varšuvos Istoriniame Institute, priežiūroje prof. dr. R. Gerberio, kuriam už pagalbą darbe reiškama padėka. Taip pat dėkojama prof. dr. H. Jablonskiui ir prof. dr. J. Skzypkowi už įvairias pastabas ir patarimus.

Studijoje paliesta tų santykių trumpas, vos dviejų metų (nuo lapkr. mėn. 1918 iki lapkr. mėn. 1920 m.) laikotarpis. Nors lenkų — lietuvių ginčas, autoriaus nuomone, pareiškęs iš 80 metų XIX šimtmečio (faktiškai daug anksčiau, V. Ž.), visa savo apimtimi ir esmė pastėkė aukščiausias viršūnes šiais dviem metais.

Dr. P. L. panaudojo šiam darbu visus jam prieinamus šaltinius (archyvus, to laiko spaudą, įvairių asmenų susirašinėjimą, jų atsiminimus, pro memoriais, dokumentus, literatūrą ir t. t.) ne vien lenkų, bet ir lietuvių.

Neskaitytą įžangos ir užbaigos, visas darbas suskirstytas į 7 skyrius: I. Lenkų — lietuvių ginčo bruožai iki 1918 m. II. Pradinės pastangos lenkų — lietuvių ginčui sutvarkyti. (XI. 1918 — VII. 1919). III. Lenkų mėginimas padaryti perversmą Kaune — VIII. 1919. (Peoviai: V. Ž.). IV. Lietuvos apsupimo politika. (IX. 1919 — VI. 1920). V. Lenkų — lietuvių santykiai įtakoje bevykstančio lenkų — rusų karo. VI. Generolo Želigovskio Vilniaus užėmimas. (8 - 9/X, 1920 m.) VII. Kovos Vidurinės Lietuvos su Lietuva.

Šių 7 skyrių rėmuose gvildinamos 48 atskiros temos.

Veikalas savo apimtimi (apie 400 pusl.), smulkių įvykių nagrinėjimu, lengvu, suprantamu stiliumi, chronologiška tvarka, pateikimu dokumentuotai abiejų pusių versijų savo tezėm parenti, autoriaus pastangos aprašyti įvykių eigą kiek galint objektyviau — visa tai daro jį vertingą, įdomų istorijos patiekalą, ypač mums lietuviams, nes kas dėjosi to laiko Lenkijos visuomenėje, karų ir užsienio

ministerijų vadovybėse yra mažai žinoma. Juo labiau, kad dabartinės lenkų spaudos išsivijoje vadai, atrodo, nieko iš praėties nepasimokę, stengiasi kartoti senas, imperialistines lenkų užgaidas.

Iš tiesų, tie du metai apima sunkiausią ir didvyriškiausią lietuvių tautos kovų epopėją už savo prigimtas teises prieš agresyvias, imperialistines lenkų pastangas Lietuvą pavergti ir padaryti ją Lenkijos priklausoma provincija. Lietuviai kovą vedė ginklu ir diplomatijos keliu bekompromisiniai, svarbiausia dėl dviejų principinių dalykų: 1. Lietuvos valstybės savarankiškumo, jos nepriklausomybės ir 2. — tos valstybės senosios sostinės Vilniaus. (Rząd litewski niejednokrotnie powracal; warunek wstępny wszelkiego porozumienia z Polską — to uznanie niepodległości Litwy ze stolicą Wilnem (žr.: "Stos. p. - l." pusl. 50).

Autorius pradžioje daro lietuviams priekaištą (žr.: pusl. 15 — 22) dėl per didelių teritorinių reikalavimų, paremtų etnografiniu principu, bet vėliau ir pats pripažįsta (žr. p. 376), kad lietuvių nuolaidos buvo tinkamas pagrindas taikiu būdu išspręsti Lenkijos ir Lietuvos valstybių sienas ir tuo pat sureguliuoti abiejų pusių tautinių santykių klausimus.

Pirmajame skyriuje operuodamas procentiniais duomenimis tautybių užregistruotų 1897 metų statistikoje ir įvairių laikų sąrašuose, jis neima dėmesin, kad lietuvių etnografinis plotas nebuvo niekada istorijos eigoje lenkų kolonizuotas, kad be saujelės atvykėlių iš Lenkijos, visi katalikų tikėjimo gyventojai nuo amžių buvo autochtonai lietuviai. Lietuvių polonizacija drauge su gudėjimu (tuteišai) vyko tuo pat būdu, kaip germanizacija latvių, estų, lietuvių (Mažoji Lietuva) ir tų pat lenkų (Poznanėj, Rytpr. Mazovijoj, Silezijoje ir kt.). Tik lenkų vartojami lietuviams nutautinti metodai buvo nepalyginamai žiauresni ir lietuviams žalingesni. Vokiečiai parėmė latvių, estų tautinį atbudimą, o lietuviams, kovodami drauge su lenkais prieš rusų okupaciją, 1863 metų sukilimo pasėkoje, daug žiauriau už lenkus rusų buvo persekiojami, net 40 metų jie turėjo vesti atkaklią ir nuostolingą kovą, kad galėtų atgauti grieščiausiai uždraustą persekiojamą lietuvišką spaudą ir organizacijas. Užuo šioje kovoje padėjus lietuviams kovoti prieš rusų valdžios pastangas juos surusinti, lenkai darė visa, kad lietuvių liaudį ir inteligentiją sulenkintų per bažnyčias, mokyklas ir lenkų spaudą, kuria lietuviai, rusų nevaržomi, galėjo laisvai naudotis. Tad visa tai imant dėmesin, kyla klausimas, kiek iš viso vertinga, teisinga ir patikėtina gali būti lietuvių tautos ekspropriatorių sudaryta 1897 metų gyventojų tautybėmis statistika, ar jį savo tikslams sudaryti tų tautybių sąrašai?

Ponia Lurleen Wallace buvo išrinkta ir jau prisaiškinta Alabamos gubernatorės pareigoms. Tai trečioji moteris JAV išrinkta valstybės vadovavimo pareigoms. Artimiausias josios patarėjas bus josios vyras, kuris buvo Alabamos gubernatorius

Jei, kaip autorius pastebi (žr.: psl. 314), Vilniaus Želigovskio užgrobinimas, pasiremiant jėga įvykdytais faktais (fakty dokonanė) buvo gyvu pavyzdžiu Hitleriui grobti kitas valstybes ir pačią Lenkiją, tai operavimas senoje etnografinėje lietuvių tautos teritorijoje jų suslavinimo statistiniais duomenimis, iš kitos pusės ar nepateisina vokiečių dabartinės revindikacijos į lenkų valdomus, buv. Vokiečių (Reicho) valstybėsplotus?

Turiu pasakyti, kad man asmeniškai 1924 m., virš 2-jų savaitžių trukusioje ekskursijoje, teko arčiau pažinti Aukštąją Sileziją, ypač Breslau (Wroclaw) ir jo apylinkes, kur gyventojai visur kalbėjo vokiškai ir skaitė save vokiečiais (ką parodė ir plebiscitas), nors, iš tiesų, miestai ir šiaip vietovės daugumoje turėjo lenkiškus (suvokietintus) pavadinimus. Paties krašto ir jo daugumos gyventojų charakteris atrodė daugiau slaviškas (lenkiškas),

negu vokiškas. Dar labiau vokiškesnės gyventojų žvilgsnių sritis buvo į rytus nuo Oderio, ties Frankfurtu — Štetinu, kuriose ilgesnį laiką teko buvoti 1944 — 1945 m. Jei germanizacijos padariniai buvo anuliuoti, kiek tai liečia lenkus, estus, tai tas pats principinis mastas privalo būt naudojamas prieš lietuvių ir kitų tautų slavizaciją (lenkinimą, rusinimą, gudinimą). Imperializmas visur yra tas pats. Tad šia prasme yra visiškai pateisinami p. Grauzinio motyvai (žr.: Grauzinis. "La question de Vilna", pusl. 12), ar M. Biržiškos: "My, Litwini, ludu wilenskiego się nie wyrzekniemy nigdy, wyplenymy zen kulturę tłumu i zespolimymy go z jego narodem litewskim". (M. Biržiška. Na posterunku ... p. 65.). (Mes, lietuviai, Vilniaus gyventojų niekuomet neišsivadėsime, panaikinsime juose minios kultūrą ir sulydysime juos su lietuvių tauta). Čia nėra jokio lietuvių, jiems autoriaus primetamo, nacionalizmo. Be krikščionybės dėsnii, net ir komunistiniam Lenino mokslu yra užakcentuota; kas prievartos ir apgaulės būdu buvo pagrobta, pasisavinta, tas turi būti atgal atstatyta, grąžinta tiems, kam tai priklausė. Net ir tuo atveju, jei Vilnius su jo apylinkėmis būtų buvęs simtaprocentiniai tikrais lenkais iš Lenkijos kolonizuotas, negalėtų priklausyti Lenkijai, kaip esanti toli (apie 150 km.) nuo lenkų etninių sienų, lygiai kaip ir kitos lenkiškos kolonijos — užsienio valstybėse.

Užbaigoje autorius, darydamas išvadas (žr.: p. 376) rašo, kad kaip tik visa eilė dokumentuotų faktų rodo, jog prieš pat Želigovskio akciją

(Tęsinys 4-tam psl.)

COSMOS PARCELS EXPRESS CORP.

Pati žinomiausia ir patikimiausia firma Amerikoje, turinti daugel metų patyrimo siunčiant

DOVANAS — SIUNTINIUS Į USSR.

Gavėjas nieko nemoka. Tūkstančiai klientų patenkinti. Garantuotas skubus ir tikslus pristatymas. Visi siuntiniai apdrausti. Visuose mūsų skyriuose yra gausus aukštos rūšies prekių pasirinkimas prieinamom kainom.

Dėl informacijų ir nemokamų katalogų kreipkitės į visus mūsų skyrius.

COSMOS PARCELS EXPRESS CORP.

- NEW YORK 3, N. Y. — 39 - 2nd Avenue AL 4-5456
- NEW YORK, N. Y. 10011 — 108 West 14th St. CH 3-3005
- BROOKLYN 11, N. Y. — 370 Union Avenue EV 4-4952
- BROOKLYN 7, N. Y. — 600 Sufter Avenue DI 5-6808
- BOSTON 18, Mass. — 271 Shawmut Avenue LI 2-1767
- SOUTH BOSTON 27, Mass. — 327 West Broadway AN 8-0068
- BUFALLO 6, N. Y. — 332 Fillmore Avenue TL 6-2674
- CHICAGO 22, Ill. — 2222 W. Chicago Avenue BR 8-6966
- CHICAGO 8, Ill. — 3212 So. Halsted Street WA 5-2737
- CLEVELAND 13, Ohio — 904 Literary Road TO 1-1068
- DETROIT, Mich. — 7300 Michigan Avenue VI 1-5355
- GRAND RAPIDS, Mich. — 636-38 Bridge St., N. W. GL 8-2256
- HAMTRAMCK, Mich. — 11333 Jos. Campau GL 7-1575
- HARTFORD 14, Conn. — 200 Franklin Ave. Tel. 233-8030, 246-0215
- IRVINGTON 11, N. J. — 762 Springfield Ave. ES 2-4685
- YOUNGSTOWN 3, Ohio — 21 Fifth Avenue RI 3-0440
- LOS ANGELES 22, Calif. — 960 So. Atlantic Blvd. AN 1-2994
- LAKEWOOD, N. J. — 126 - 4th Street FO 3-8569
- NEWARK 3, N. J. 428 Springfield Avenue BI 3-1797
- NEW HAVEN, Conn. — 509 Congress Avenue LO 2-1446
- PATERSON 1, N. J. — 99 Main Street MU 4-4619
- PASSAIC, N. J. — 176 Market Street GR 2-6387
- PHILADELPHIA, Pa. 19122, — 1214 N. 5th St. PO 3-4818
- PITTSBURGH 3, Pa. — 1307 E. Carson Street HU 1-2750
- SAN FRANCISCO, Calif. — 2076 Sufter Street FI 6-1571
- WATERBURY, Conn. — 905 Bank Street PL 6-6766
- WORCHESTER, Mass. — 169 Millbury Street SW 8-2868

ŠIŲ DIENŲ LENKAI...

Atkelta iš 3-čio psl.)

Lenkijoje ir Lietuvoje išryškėjo galimybė susitarimo — kaina pripažinimo Lietuvos nepriklausomybės su sostine Vilniuje.

Podpisany tego dnia (w Spa w sobotę 10 lipca 1920 r.) układ opiewał m. in.: "iz rząd polski zgadza się, aby Wilno było niezwłocznie oddane Litwinom i wyłączone ze strefy zajmowanej przez bolszewikow podczas rozejmu", oraz zgadza się "przyjąc decyzję Rady Najwyższej w sprawie granic litewskich". (Zr.: "Stos." psl. 210). (Pasirašytas tą dieną (Spa, šeštad. liepos mėn. 10 d. 1920 m.) nutarimas tarp kitko sako: "lenkų valdžia sutinka, kad Vilnius būtų neatidėliojant atiduotas lietuviams ir išimtas iš srities bolševikų užimtos po susitarimo" taip pat sutinka "priimti Aukščiausios Tarybos sprendimą lietuvių sienų reikalu").

Pats J. Pilsudskis savo kalboje Vilniuje rugp. mėn. 5 d. 1923 m. dėstė: "Polska podczas klęsk swoich zawiązała pewne zobowiązanie. Byli nimi znane przejścia p. Grabskiego w Spa, gdzie Wilno było wyraźnie wymienione. Było to również przyczyną rzucenia tego rozstrzygnięcia na forum debat w Lidze Narodów. W tym czasie szczęście wojenne mnie się usmiechnęło — zdecydowałem od razu, by stan faktycznego posiadania orężem do Wilna wprowadzić. Wybrałem do tego gen. Żeligowskiego, gdyż sam, jako naczelnik państwa oraz naczelny wódz Polski, lamać zobowiązanie nie byłem w stanie". (J. Pilsudski, Pisma zbiorowe, t. VI, str. 126, "Stos." psl. 270). (Lenkija savo (karo) nelaimių metu užmezgė tam tikrus įsipareigojimus. Jie buvo perorientavimui p. Grabskio Spa, kur Vilnius aiškiai buvo iškeistas. Viso to priešastimi buvo debatai Tautų Lygojė. Tuo laiku karo laimė man nusišypsojo, iš karto nusprendžiau sudaryti faktinę Vilniaus ginklu užėmimo padėtį. Parinkau tam reikalui generolą Żeligovskį, nes aš pats, kaip valstybės viršininkas ir Lenkijos vyriausias vadas, lauzyti tų įsipareigojimų negalėjau).

Tada ir lenkų — lietuvių santykiai būtų susitvarkę, bet užsispyrę Lenkijos vadai neparodė nė trupinėlio geros valios. (Owczesni kierownicy państwa polskiego nie wykazali ani odrobiny dobrej woli. Zr.: "Stos." 376 p.). Żeligovskia atnešė Lenkijai nepaprastai daug žalos: ji nepalankiai paveikė į lenkų Dancigo konvenciją, pagadino lenkų gerą vardą Tautų Sąjungoje ir bendrai blogai atsiliepė tarptautinėje arenoje, nuvedė lenkų — lietuvių santykius į akligatvį be išeičių. (Zr. "Stos." p. 367, 375).

4 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL. — SATURDAY, JANUARY 21, 1967

Laredo, Texas, miestelyje labai retai iškrinta sniegas. Bet šią žiemą jo iškrito didokas kiekis. Laredo vaikai tuojau nusilipdė Senj Be-smegenj. Jam įkišo pypkę ir uždegė.

Nekalbant jau apie tai, ji paskatino vėliau kitus imperialistus (Musolinį, Hitlerį, Staliną) vesti pilsudskinę — želigovskinę melo, apgaulės ir grobimo "įvykdytų faktų" politiką.

Ėreidamas prie aprašymo lenkų — lietuvių konferencijos Suvalkuose, autorius rašo: "Nigdy jescze dotąd dzialania polskie, dążące do stworzenia okreslonych faktów dokonyanych, z jednej strony, a prace oficjalnej dyplomacji — z drugiej, nie szły tak rozbieżnymi i krętymi drogami, jak w tym własnie momencie" ("Stos." p. 275). (Niekūmet iki tol lenkų veiksmai nukreipti į sudarymą nubrėztų įvykusių faktų, iš vienos pusės, ir darbai atliekami oficialios (lenkų) diplomatijos, iš kitos pusės, nėjo taip skirtingais ir suktais keliais, kaip tuo momentu).

Dr. P. Lossowski baigia studiją šiais įdomiais samprotavimais: "Besitęsias daugelį metų lenkų — lietuvių konfliktas pasidarė ne tik svarbus, bet ir negatyvus gyvenime Lenkijos ir Lietuvos syvime. Išaugo jis į tarptautinių problemų platumas, tapdamas daugelio metų eigoje židiniu neramumų rytų vidurinėje Europoje. Kryžių tam pastatė — antroje pasaulinio karo išdavoje sukūrimas Tarybinės Lietuvių Respublikos (utworzenie Litewskiej Republiki Radzieckiej) ir sudarymas liaudies valdžios Lenkijoje (ustanowienie władzy ludowej w Polsce). Atsidarė naujos galimybės sutvarkyti lenkų — lietuvių santykius, paremtus tarptautiniais prietelystės ir geros kaimynystės pagrindais" (opartych na internacjonalistycznych zasadach przyjazni i dobrosąsiedztwa. (psl. 377).

Ar iš tikrųjų taip?! Ar neat-sitiko čia pagal priežodį — kur du pešasi, ten trečias naudojasi: Lenkija ir Lietuva pateko į dar gudresnio ir žiauresnio Rytų imperialisto kalėjimus, kur turi elgtis pagal jo diktuojamą valią ir siekius. O galėjo visai kitaip būti.

Po pirmojo pasaulinio karo, Lenkija laimingai išsprukusi iš dviejų imperialistų nagų (virš šimto metų vergijos), pasirodė iš savo istorijos nieko nepasimokiusi. Ji dar pati nebūdama pilnai laisva, jau dėjo pastangas savo silpnesniems kaimynams uždėti jos pačios viltus vergijos pančius. Lietuvių tauta, gerai žinodama iš savo istorijos, kad nederą eiti į jokias sąjungas, unijas, su savo gobšiu, klas-tingu kaimynu, nes eidama visko neteks, visos tautos ryžto, pastangų ir didelių nuostolių (netekusi savo senosios sostinės ir trečdalis žemių) dėka šiaip taip išsilaikė laisva, bet gudų, ukrainiečių tautos pateko į dar aršesnę okupacinę vergiją, negu carų laikais. Kad nevertėto tų laikų Lenkijai, taip daug gražios, bendros istorijos turinčiai su ištikima jai, silpnesne kaimyne Lietuva rietis, prievarta vesti užsidėti sau vergijos pančius, (Lietuvai griežtai atsisakius), vesti žiaurius, klastingus karinius ir diplomatinis puolimus, galop, apgaulės ir smurto keliu užgrobti jos senąją sostinę ir dalį žemių, šiandien — tai gerai supranta kiekvienas blaiviai galvojantis lenkas. Bet taip pat turėtų suprasti — kad (nors!) sovietų rusų pavyzdžiu turėjo būt sukūrtos gudų, ukrainiečių respublikos, sakysim, su sostinėm Baranovičiuose ir Lvove. Likimas Lenkijai buvo lėmęs sukurti entante cordial nuo Juodosios ir Viduržemio jūrų krantų toli iki šiaurės ledynų vandenyno. Tuomet Antrasis Pas. Karas būtų neįvykęs, o jei ir įvykęs, tai jo išdavos būtų buvusios visai kitos...

Koks didelis Lenkijai prestižas būtų ir jis aidėtų visam pasauliui, dabar švenčiant jai krikščionybės Millenium! Bet ir čia, kaip stebime, lenkų katalikybės dignitoriai ta proga su išdidumu ir pagyrais skelbia, kad katalikybė tų 1000 metų eigoje tiek prigijo Lenkijoje, jog ji paliko sutapatinta su lenkybe, t. y. tapo "polska wiara" (sk. lenkų vyskupų laiską vokiečių vyskupams). Bet jie visai nutyli, kiek jų tariamoji katalikybė įskiepjo lenkų tautoje pagrindinius krikščionybės dėsnius (paskelbtus prieš du tūkstančius metų): mylėk artimą savo kaip pats save, ir negeisk jokio daikto, kuris yra artimo tavo... Ar ne iš čia kilo Lenkijos — Lietuvos "commonwealth" padalinimai tarp kaimynų ir kitos visos nelaimės tada ir vėliau?

Sunku pasakyti kas dabar vyksta Lenkijoje. Sprendžiant iš šios dr. P. Lossowskio studijos, atrodo, kad komunistinis režimas daug daugiau kaimynų pakantos ir politinės moralės įdiegė Lenkijai, negu 1000 metų eigoje "polskiej wiary" skelbėjai. Stebint lenkų išėivijos spaudą laisvame pasauly, matosi, kad jie iš Lenkijos praeties nieko nepasimokė ir net nenori suprasti, kad imperializmo laikai pasaulyje baigiasi: Po Azijos, Afrikos ateis eilė ir Rytų Europai... čia didžiausi rėksniai yra daugumoje vadinamieji "kresoviacai" (priklausą sulenkintom šeimom iš lietuvių, gudų, ukrainiečių žemių). Jie dėl savo kvailų ambicijų lemia Lenkijai, kad pasikartotų 1939 metai, t. y. būtų ir vėl dviejų imperialistų pasidalinta, prie ko privedė lenkų buržuazinio režimo nepažabotas nacionalizmas. Lietuviai, kovodami ir siekdami savo valstybei laisvės ir nepriklausomybės, nuoširdžiai linki to pat sulaukti ir kaimynėi Lenkijai.

Baigdamas šią trumpą recenziją (ji tepalietė tik keletą iš 48 veikalo temų, prie kurių dar reikėtų vėliau grįžti) noriu iškelti šias mums svarbias visuomeninės ir politinės reikšmės reliacijas.

Iki šiol mes neturime taip plačiai ir nuodugnai gvildentos istorijos apie mūsų valstybės atkūrimo pirmuosius metus, ryšium su lenkų — lietuvių santykių raida. Todėl ši dr. P. Lossowskio veikalą reikėtų su tam tikrais papildymais ir pastabomis išleisti lietuvių kalba. Tuomet kiekvienam lietuviui, o dar labiau vadinamo šalininkui, išryškėtų — koks didelis skirtumas savo pasėkose gludi, kai visa tauta,

(Nukelta į 5 psl.)

GERA NAUJIENA

ALSS Literatūros Fondas savo leidinių kainas sumažino:

St. Kairio LIETUVA BUDO ir TAU, LIETUVA —	
dabar po	\$2.00
K. Bielinio DIENOJANT ir PENKTIEJI METAI —	
dabar po	\$2.00
TERORO ir VERGLIOS IMPERJA SOVIETŲ RUSIJA po	75 ct.

Kreiptis į vietos lietuviškų knygų platintojus.

ŠIŲ DIENŲ LENKAI..

(Atkelta iš 4-to psl.)

visuomenė, visos partijos vieningai dirba, įtrauktos į bendrą kovą už tautos laisvę ir jos egzistenciją, ir kai saujelė savanaudžių, prievarta nutildę tautos, visuomenės balsą, pasiskelbia esą viską išmanančiais ir viską numatančiais tautos valios igoliotiniais, net jos vadais... Tai gali kiekvienas matyti ir palyginti, perskaitęs J. Augustaičio "Smetona ir jo veikla" (Merkelio "A. Smetona" recenziją), "Pagyrai ir tikrovė" (pulk. Šliogerio atsiminimų recenziją) arba Gliaudos "Agoniją". Kai Lietuvos kariuomenės generolai, pasistatę priekyje A. Smetoną, pamynę po kojų savo tiesiogines kaip kariškių (grynai kariuomenės) pareigas, atsisėdę ministerių kedėse leidosi politikuoti, jie sulaukė analoginio likimo, kaip ir kiti kariškiai savo laiku įsikinkę politikos vežiman, būtent: Napoleonas, Hitleris, Pilsudskis, Bekas ir kt.

Išvados. Jei 1918 — 1920 metus tenka laikyti bekompromisinės, didvyriškos kovos už Lietuvos valstybės atkūrimą su sostine Vilnium, visai lietuvių tautai dalyvaujant, tai 1938 — 1940 metai yra išprievartautos lietuvių tautos agonija, vadinamam siaučiant, ir taip sunkiai iškovotos nepriklausomybės pakasynos, surežisuotos didžiojo Rytų imperialisto — SSSR.

Šiandien jau galima aiškiau pasakyti, dėl ko mes pirmąsiais mūsų valstybės atkūrimo metais praradome sostinę Vilnių. Svarbiausieji motyvai: nors mūsų jauna, neprityusi kariuomenė pavyzdinčiai atliko savo pareigas, neminint kelių jos vadų padarytų taktinių klaidų, bet jei tos kariuomenės jėgos prieš lenkus (ypač Želigovskį) būtų buvusios bent dvigubai stipresnės, tai visa kovų eiga būtų buvusi mums žymiai palankesnė. Tačiau, dar daugiau čia reikšmės turėjo mūsų diplomatijos (ir valdžios), kariuomenės vadovybės per didelį pasitikėjimas lenkų politiniu moralumu, jų garbės žodžiu ar parašu, taip pat per daug buvo tikėtasi, kad I-ji pasaulinį karą laimėjusių valstybių vadais ir jų sukurtoji Tautų Sąjunga bus labiau suinteresuoti, griežtesni ir ryžtingesni sudaryti tarp naujai susikūrusių Europos valstybių teisingumu paremtą tvarką ir taiką.

Bet pas mus nėra iki šiol aiškesnės nuomonės dėl motyvų ir sąlygų, kas, iš tiesų, yra kaltas iš mūsų pusės, dėl Lietuvos nepriklausomybės pakasynų. Kad tai atliko Sovietų Rusija, pagal jos suruoštą ir surežisuotą planą, dėl to nėra jokios abejonės. Ji yra kalta sulaužymu visų jos su Lietuva pasirašytų taikos sutarčių, dėl ginkluoto užpuolimo ant Lietuvos ir jos pavergimo, lietuvių tau-

5 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, JANUARY 21, 1967

Auklė Antigua salos vandenyse daboja Caroliną ir John Kennedy. JAV spaudžia šaltis, bet brktų vakarų Indijos salose šilta ir gražu.

tos masinio, barbariško genocido, gyventojų ir valstybės turto pagrobimo, nusavinimo ir daugelio kitų S. Rusijos NKVD išprovokuotų nelaimių ir biauurių poelgių.

Bet mums dar svarbiau yra išaiškinti, kas ir kokios aplinkybės yra kaltos, kad Lietuva jai skirto vaidmens nesuvaldino.

Smetonos vadistinio režimo šalininkai stengiasi įrodinėti, kad čia pats režimas niekuo dėtas, o tik kaltos vires majores (aukštesnės jėgos), kurioms lietuvių tauta ir tuolaikinė jos valdžia turėjo nusilenkti. Atrodo, kad tautininkų partijos žmonės labai klysta, stengdamiesi save su tuo režimu, oficialiai vadinamu tautininkų, sutapatinti. Duomenys rodo, kad su pačia tautininkų partija, išskyrus at-

skirus jos pataikūnus, to režimo vadovybė mažai bendradarbiavo, ar ja pasikloviė.

Arba kas yra kaltas dėl visų trijų ultimatumų, neatsiklausus tautos valios, priėmimo? Gerai prisimenu lietuvių visuomenėje vyravusias nuotaikas 1938 metais — atmesti lenkų ultimatumą, arba dėl žygio 1939 metais — atsiimti sostinę Vilnių su lietuviškais žemėmis. Tai nuomonei atstovavo plk. K. Škirpa ir kiti.

Čia tenka prisiminti, kaip į tai žiūrėjo (ir, manau, dar žiūri) objektyviai ir pagrįstai tuos įvykius vertinantieji kaimynai. Štai vienas lenkų pagrindžio veiklus, objektyvus ir apdairus vadas pulk. M. 1945 m. yra pasakęs: Mes tai žinojome, kad 1939 metais, vokiečių — lenkų

karui prasidėjus, vokiečiai slapta jums buvo pasiūlę — žygiuoti ir Vilnių atsiimti. Jūs likote neutralūs ir mes, lenkai, už šį mums tais laikais labai malonų ir draugišką žestą, esame labai dėkingi, bet mes, lenkai, būdami jūsų vietoje, būtumėm be jokios atodairos žygiavę — pasiimti tai kas mums teisėtai priklausau, nes niekas veltui nieko brangaus neduoda, o už dovanas dažnai reikia perbrangiai atsilyginti. Jūs tuomet Vilnių būtumėt atsiėmę ne iš Sovietų malonės ir Lenkijos padalinime tapę partneriais rusų ir vokiečių. Tokioje buklėje, esu tikras, vokiečių remiami, jūs būtumėt išvengę pirmosios rusų okupacijos ir įjungimo Lietuvos į SSSR. Per antrąją rusų (Nukelta į 6 psl.)

JEI JŪS NORITE SIŪSTI
SIUNTINIŲ — DOVANAS Į USSR
NAUDOKITĖS PATARNAVIMU PLAČIAI
ŽINOMOS FIRMOS

PACKAGE EXPRESS & TRAVEL AGENCY, INC.

(LICENSED BY VNEŠPOSYLTORG)

VYRIAUSIA ĮSTAIGA

1530 Bedford Avenue, Brooklyn 16, N. Y.

Tel. IN 7-5522

Siuntiniai siunčiami per mūsų firmą paskyrimo vietą pasiekia trumpiausiu laiku. Siuntinių pristatymas garantuotas. Visi muitai apmokami mūsų įstaigose, gavėjas NIEKO NEMOKA.

Prie firmos skyrių yra krautuvės, jose rasite žemiausiomis kainomis pasirinkimui įvairiausių audinių, taip pat maisto produktų, odos avalynei ir kitų daiktų.

Firma — skyriai atidaryti kasdien nuo 9 val. ryto iki 6 val. vakaro.

šeštadieniais ir sekmadieniais nuo 9 val. ryto iki 4 val. popiet.

MŪSŲ SKYRIAI:

BROOKLYN, N. Y.	1530 BEDFORD AVE.	—	IN 7-6463
NEW YORK 3, N. Y.	78 SECOND AVENUE	—	OR 4-1540
NEWARK, N. J.	314 MARKET STREET	—	MI 2-2452
SOUTH RIVER, N. J.	46 WHITEHEAD AVENUE	—	CL 7-6320
UTICA, N. Y.	963 BLEECKER STREET	—	RE 2-7476
FARMINGDALE, N. J.	FREEMORE ACRES	—	363-0494
PHILADELPHIA 23, PA.	631 W. GIRARD AVENUE	—	PO 9-4507
ALLENTOWN, PA.	126 TILGHMAN STREET	—	HE 5-1654
ROCHESTER 5, N. Y.	558 HUDSON AVENUE	—	232-2942
LOS ANGELES 4, CAL.	107 SO. VERMONT AVENUE	—	DU 5-6550
CHICAGO 22, ILL.	1241 NO. ASHLAND AVENUE	—	HU 6-2818
BALTIMORE 31, MD.	1900 FLEET STREET	—	DI 2-4240
BUFFALO 12, N. Y.	701 FILLMORE AVE.	—	TX 5-0700
DETROIT 12, MICH.	11601 JOS CAMPAU AVENUE	—	TO 8-0298
HARTFORD 6, CONN.	643-47 ALBANY AVENUE	—	CH 7-5164
JERSEY CITY, N. J.	303 GROVE STREET	—	HE 5-6368
SYRACUSE 7, N. Y.	1200 SOUTH AVENUE	—	GR 5-9746
CLEVELAND 13, OHIO	1028 KENILWORTH AVENUE	—	PR 1-0696
HAMTRAMCK, MICH.	11339 JOS CAMPAU AVENUE	—	TO 9-3980
SO. BOSTON, MASS.	396 WEST BROADWAY	—	AN 8-1120
TRENTON 10, N. J.	1152 DEUTZ AVENUE	—	EX 2-0306
RAHWAY, N. J.	717 W. GRAND AVENUE	—	381-8997

SPAUDA PAVARČIUS IR PASKAIČIUS

Rašo L. BARTUS

Rašytojas V. Hugo — šventasis

Lietuviai ir lenkai nepasidavina šventu Kazimieru — nesutaria katros tautos jis sūnus. Energingai ieškoma tikro lietuvių — šventojo. Kandidatas archiepykupas Matulevičius.

Indijoje religingi žmonės kelia riaušes, kodėl vyriausybė ne tik nedraudžia skersti šventas karves, bet dar net paragina valgyti karvių skerdienu nuo bado besiginant. (Ir gražus pašaipos paveikslėlis viename amerikiečių laikraštyje išspausdintas: "Dėdė Samas" beria grūdus badaujančiai Indijai, bet nemato, kad grūdai krenta jo užnugaryje ir juos su apetitu gromuluoja šventoji Indijos karvė — badaujančiam indui Amerikos dovanų nebelieka).

Pasulyje esama daug šventų sutvėrimų — gyvų ir jau mirusių. "Chicago Daily News" rašo, jog prancūzų rašytojas ir politikas Victor Hugo yra šventasis. Į šventuosius jį pakėlė ne Vatikanas, ne Indijos karvių garbintojai ir ne tėvynė Prancūzija, bet Vietnamo Tay Vinh provincijoje 1926 metais įsisteigusi religinė bendruomenė "Cao Dai" — budizmo, konfucionizmo, islamo ir krikščionybės mišinys.

"Chicago Daily News" korespondentas, keliaudamas po karo varginamą Vietnamą, matęs šventuoju garbinamo Victor Hugo paveikslą bažnyčios altoriuje. Sis šventasis nupieštas lyg admirolo uniforma, skrybėlė su gaidžio plunksna ir kardą "prie šalies". Garbinamas, kaip vienas pačių didžiausių šventųjų ir meldžiamasi prieš jį, kaip prieš vienuolynų viršininką, kaip prieš užsieniečių misionierių dvasios vadą. Sir Winston Churchill tei taip pat laikomas šventuoju, tik žemesnio laipsnio — antraeilis.

"Cao Dai" sekta turinti Vietnamo politinės galios ir įtakos visuomenėje, kaip ir kitos ten stiprios religinės grupės. Narių sakosi turinti apie du milijonus, bet dabar jie suskilę — vieni remia iš šiaurės atslenkantį komunizmą, kiti prieš jį kovoja.

Laumių juostos taku į linksmą lauminėjimą

Sekasi ir mūsiškiui rašytojui Br. Railai. Tegul dar nekeltas į altorių, bet jau kai kur garbinamas, pavyzdžiu pristatomas.

Iš paraudusio trečiojo fronto pabėgęs Br. Raila užsidarė A. Smetonos tautininkų spaudoje tvirtovė — "Pažangoje". Kai šiuos mūrus ir lito vertybę bolševikai pasiėmė, Br. Raila išėivijoje (Prancūzijoje) metėsi steigti "Demokratų uniją" — labai švartią, be smetonininkų tautininkų.

Tik Vincas Rastenis dėjęs pastangų ir išėivijoje išlaikyti tautininkų tęstinumą, ir kaip Br. R. "Vienybės" leidėjui laišku skundėsi, ... "važiuoja užpakaly... smardina orą" — kenkia "demokratų unijos" steigimui. Iš "Dirvos" Karpiaus V. Rastenis naudos negavęs, bet pajutęs, jog iš "Vienybės" Br. Railai paketai eina, pradėjęs ir "Vienybėn" įsimaistyti, o tai gero nežada...

Atėjo laikai, Br. Raila vėl persimetė — į smetonininkų tautininkų vairuojamą "Dirvą". Kai jo autoriteto nelabai pabola, J. Kardelio pagalba, Br. Raila "Nepriklausomoje Lietuvoje" išspausdino ultimatumą tautininkams: arba Br. Raila "Dirvoje" — arba redaktorius B. Gaidžiūnas? Laimėjo Br. Raila.

Tokius mandagumo ir dženelmaniško parodymus atsimindami, labai linksmi galėjome perskaityti ir J. Kardelio "editorialą", patariančį pasimokyti iš Br. R.

O jau Antanas Rūkas, laumių juostos taku beėdamas, nuėjo į tikrą lauminėjimą. "Naujienuose" rašydamas mintis, — ką Bronys Raila ateinančiame numeryje parašys, paskelbs... tai bus vertinga, gražu ir įdomu.

Na, ir atsiliepė Bronys Raila pasisakydamas, jog Antano Rūko kūryba, išspausdinta "Mano Tutos Istorijos" knygoje, yra tragiškas nesusipratimas.

Linksta stalas, dovanų knygom apkrautas

Pradėdamas seriją raštų apie knygas (tarp jų ir Antano Rūko), Br. Raila pasisako esąs dar alkaklus skaitytojas, bet menkas lietuviškų knygų pirkėjas.

Puikiu stilium jis pasakoja, jog draugai, priešai ir idealistai komersantai neduoda ramybės — prisiuntė tiek daug paskaityti, spaudoje paminėti knygų, kad nelabai beįsmaną ką su jomis daryti...

Šią liūdną ramybės netekimo padėtį, atrodo, pats Br. Raila susidarė (kaip menkas knygų pirkėjas, bet alkaklus skaitytojas) prieš keletą metų "Dirvos" akimirkoje paaiškindamas, jog nerecenzuoja knygos, jei leidėjas jos neatsiunčia; nerecenzuoja muzikos ar dainų plokštelės, jei jam neatsiunčiama; neaprašinėja vaidinimų ar koncertų, jei rengėjai neduoda veltui bilėto.

Nei leidėjai nei autoriai prieš tokį Br. Railos nusistatymą nepasisakė. Priešingai, kaip iš paties Br. Railos "aki-

CHICAGOS ŠVARTIAUSIAS IR
MODERNIŠKIAUSIAS DARŽAS
BUČO DARŽAS
WILLOW WEST INN
AND PICNIC GROVE
83rd and Willow Springs Road
WILLOW SPRINGS, ILL.

6 — NAUJIENOS, CHICAGO 8, ILL.
— SATURDAY, JANUARY 21, 1967

ŠIU DIENŲ LENKAI...

(Atkelta iš 5-to psl.)

okupaciją, kaip vokiečių okupuota valstybė, būtumėt įsigiję Rusijos satelito teises ir drauge atgavę šiaurinę Rytprusių dalį." (žr.: V. Žemaitis: Sienų klausimu srity tarp Baltijos ir Juodųjų jūrų. 1960). Čia tik galima būtų pridurti, kad į ištuštėjusius buv. Rytprusių plotus būtų buvę deportuoti (vieton Sibiro) nepaklusnieji naujam komunistiniam režimui Lietuvos gyventojai... Žinoma, jei raudonasis rusų imperializmas nebūtų ėjęs Rusijos carų imperializmo pėdomis.

mirkos" matyti, siuntė jam knygas.

Pats knygų dailiai mandagiai išsprašė, pats dabar skundžiasi, kad jo stalas nuo dovanų knygų linksta...

Į linkas išbėgo V. Ramojus su "Trečia moterim"

Ne tiek jau bus lietuvių kultūros istorijai reikšmingas dalykėlis, kad Br. Raila, pradėdamas Antano Rūko "Mano tautos istoriją" supeikti prisi pažino turėjęs neišlygintą sąskaitą.

Reikšmingesnis "sąskaitų" suvedimas prasidėjo po "Giedros" romano konkurso.

"Dženelmaniška" rašydamas, Vl. Ramojus tarė per "Draugo" dienraštį žodį poetei J. Vaičiūnienei. Buvęs kadaise kažin kieno paprašytas pa-

(Nukelta į 7 psl.)

Smetona ir jo režimo vadai skelbė, kad tauta gali būti rami, nes jie jos saugumu daugiau už ją pačią rūpinasi, tuo pasiėmė už viską atsakomybę. Ir kai šiandien to režimo ir jo pragaištingų Lietuvių darbų kritikai (J. Augustaitis ir kit.) kelia viešumon to režimo kaltes ir jį už tai smerkia, tai mūsų visuomenėje girdisi balsų, kad jie (tie kritikai) tuo dirbą lietuvių tautai žalingą darbą, nes pasitarnauja komunistiniam Lietuvos režimui dergti Lietuvos nepriklausomybės laikus. Čia pamirštama, kad komunistai (Maskvos įsakomi) vistur ir visuomet dergė ir dergs viską, kas ne pagal jų kurpaį sukirpta. Tai yra vienintelis komunistų režimo išsilaikymo valdžioje metodas, kad pateisinti savo šimtą kartų blogesnius darbus ir tuo pūsti neišmanėliams dūmus į akis. Ir akliausi komunistai šiandien supranta savo utopinę, neįvykdomą programą: velnią padaryti angelu, bet ir toliau jiems tenka dirbti dėl "trupinio aukso, gardaus valgio šaukšto" ir teroro, kad galėtų išsilaikyti valdžioje, kol dar yra pajėgūs.

Jau yra pribrendęs laikas (po 25 metų), kad istorikai, dr. P. Lossowskio pavyzdžiu, duotų specialiam veikalė kiek galint objektyviai kritišką 1938 — 1940 metų Lietuvos politinių įvykių apžvalgą. Tai prisidėtų prie nuraminimo mūsų besiblaškančios išėivijoje visuomenės bei nustatytų gaires į šviesesnę mūsų tautos ateitį.

Dr. KAZYS GRINIUS

ATSIMINIMAI IR MINTYS

II tomas, 1962 m. Gražiais viršeliais. Kaina \$5.00.

Išleido Dr. Kazio Griniaus Komitetas. Knyga galima nusipirkti "Naujienuose" už \$5.00, užsakant paštu reikia pridėti 25 centus pašto išlaidoms apmokėti. Taip pat galima įsigyti ir pirmąjį "Atsiminimų ir minčių" tomą (neįrista) už \$2.00.

NAUJIENOS

1739 So. Halsted Street — Chicago 8, Ill.

SLA SUSIVIENIJIMAS LIETUVIŲ AMERIKOJE

- SLA — jau 80 metų tarnauja lietuvių visuomenėi ir išmokėjo daugiau kaip SEPTYNIUS MILIJONUS dolerių savo apdraus tiems nariams.
- SLA — didžiausia lietuvių fraternalinė organizacija — duoda gyvybės apdraudą ir ligoje pašalpą, kuri yra pigi, nes SUSIVIENIJIMAS neieško pelno, o teikia patarnavimus savitarpinės pagalbos pagrindu.
- SLA — jau turi daugiau, kaip tris su puse milijono dolerių kapitalą, tad jo apdrauda fikra ir saugi. Kiekvienas lietuvis čia gali gauti įvairių klasių reikalingiausias apdraudas nuo \$100.00 iki \$10,000.00.
- SLA — jaunimui duoda gerą Taupomąją Apdraudą - Endowment Insurance, kad jaunuolis gautų pinigų aukštojo mokslo studijoms ir gyvenimo pradžiai.
- SLA — duoda VAIKAMS ir jaunuoliams labai pigią TERM apdraudą: už \$1,000.00 apdraudos tik \$3.00 mokesčio metams.
- SLA — AKCIDENTALĖ APDRAUDA naudinga visokio amžiaus asmenims, rekomenduojama lietuviškų KLUBŲ ir draugijų nariams. Už \$1,000.00 akcidentalės apdraudos mokeskis \$2.00 į metus.
- SLA — kuopos yra daugumoje lietuvių kolonijų. Kreipkitės į kuopų veikėjus ir jie plačiau paaiškins apie SUSIVIENIJIMO darbus.

Gausit spausdintas informacijas, jeigu parašysit:

LITHUANIAN ALLIANCE OF AMERICA

307 WEST 30 STREET, NEW YORK, N. Y. 10001

LITERATŪROS KONKURSO ŠEŠĖLIAI

I.

P. Stravinskas savo straipsniais neseniai išryškino mūsų visuomenėje pasirešiantį faktą, kad nepatyręs, paviršutiniškai galvojantis ir savo ambicijomis daugiau nei bendra gerove besirūpinantis jaunimas (gal teisingiau — vidurinė karta) dažnai pasižoko nuvertinti vyresnės kartos žmones bei jų darbus. Tuo tarpu patys toki gudragalviai savo veikimu neparodo nė pusės tiek išminties nei gilesnės nuovokos, nekaltant jau apie platesnį patyrimą, gyvenimiškų žinių kiekį.

Be to, kai kas spaudoje kartais daro priekaištų vyresniems šviesuoliams, kad daugelis jų pasitraukę į šalį ir nebedalyvauja mūsų tautinėje veikloje. Tad šį kartą norisi iškelti vieną pavyzdį (jis tebegyvas prieš akis, nes neseniai praėjo spaudoje), kaip kai kurie vidurinės kartos asmenys be jokio pagrindo ima niekinti už save daug garbingesnių nuopelnų kultūrininkus, net bando diskredituoti, asmeniškai sugniužinti, kad neliktų jokių kliūčių jų besaikėm ambicijom reikštis.

Štai literatūros konkursas sukėlė kontraversiją. Kai kas peičiais tik patraukė, bet galop lyg užsimerkė. Bet kai kurie aktyvūs konkurso dalyviai bei jų artimi draugai ima įžūliai užsiplūdinėti konkurso komisijos narij, pabalsavusį pagal nuosavą sąžinę.

Premiją pasiėmęs menininkas per redaguojamą laikraštį, nė kiek nelaukęs, po to įvykio tuoj idėjo dygliuotą pašaipą iš to komisijos nario (įvardijant pavardę) — kam nebalsavo už jo veikalą! Skaitytojas tik apstulbti gali tokiu storžievišku "atsiskaitymu".

Bet to dar negana. Kitas iš laureato draugų būrelio netrukus tam komisijos nariui deda spaudoje žemos rūšies insinucinį "laišką", kuriame ima kalbėti visai pašalinius, su tema nesurištus dalykus.

Deja, tos insinuacijos yra visai be jokio pagrindo ir nepagelbsti rašėjui nei komisijos narij diskredituoti nei save išaukštinti, tik atveria jo paties labai nekokiais pažiūras bei nuovoką apie spaudos darbą. Tiesiog neįauku, kad tokia yra kai kurių mūsų vidurinės kartos tariamų žurnalistų etika.

II.

Gruodžio 15 d. "Drauge", 7 psl., yra — "žodis poetei J. Vaičiūnienei", kuriuo Vl. Ramojus lyg atsako į Vaičiūnienės raštą, spausdintą "Drauge" ir "Naujienose" dėl netikslaus aprašymo jos kalbos, pasakytos per "Giedros" iškilnių simpoziumą.

Vl. Ramojus tvirtina, kad jos mintys buvo jo reportaže "neiškraipytos, o tik jau labai džentelmenišką formą atpasakotos". Bet toliau visai nekalba apie dalyką (gal žino negalįs pasiteisinti), o ima pasakoti faktus su tuo simpoziumu jokio

ryšio neturinčius: kokį jis gerą vardą turįs, kieno jis gerbėjas, ką jis praeityje rašęs ir kokių padėkų gavęs...

Pvz., jis per 20 eilučių aiškina apie Rygiškių Jono gimnazijos sukaktį ir — "randa progos" apkalbėti Vaičiūnienės šeimą (ką su sūnumi privačiai kalbėjęs apie dalykus irgi su tuo simpoziumu nieko bendro neturinčius). Vl. Ramojus taktika — tiesiu būdu negalėdamas atremti jam padarytų pastabų, ima ieškoti visai privačių detalių, kad oponentą kaip nors pažemintų.

Tik rašinio gale Vl. Ramojus grįžta prie temos ir pabrėžia: "neatsaukiu nė vieno žodžio, ką parašiau reportaže." Taip šiuo atkakliu laikymuisi jis dar kartą pats save nuvertina. Stultum est in errore perseverare! Vis dėlto, jis reportaže tikrai nuslydo į "otsebiatiną" — pridėjo kai ką nuo savęs.

Vadinamojo simpoziumo reportažo pradžioje Vl. Ramojus kai kurių kitų dalyvių kalbas korektiškai aprašė, tik tai J. Vaičiūnienei priduria keistą nuskaymą, esą, tai buvo jos "išpažintis". Tas religinis įvardas, čia įterptas, tikrai sudaro pašaipos išpūdį.

Bet ypač negraži yla lenda iš jo maišo, kai Vl. Ramojus tarija, esą J. Vaičiūniene buvo opozicijoje "Trečiosios Moters" veikalui. Jei konkursan buvo atsiųsti aštuoni veikalai, o komisijos nariai penki, tai kiekvienas galėjo pasirinkti vis kitą veikalą — ir tokiu atveju jokia opozicija neįmanoma nė įsivaizduoti. O tam tikra prasme, kaip simpoziume J. Vaičiūnienės kalbėta, ji vertina ir "Trečiosios Moters" romaną ir kai kuriuos kitus, bet teigiamai pabalsavo už pagal sąžinę pasirinktą konkurso sąlygomis atitinkantį, veikalą, kokio ir buvo komisijos nario pareiga.

"Opozicijos" terminas, išsprūdęs iš romano autoriaus draugų būrelio, leidžia suprasti, kad konkursą pravedant galėjo būti užkulisinės taktikos: tartum tik tas vienas veikalas buvo priekinis atkištas (kiti septyni visai nesvarbu) ir pastatyta alternatyva: kas už ir kas prieš kandidatą? Tik šitokiu atveju galėjo būti pozicija ir opozicija, apie kurią Vl. Ramojus savo reportaže ir prasitaria. Bet jei J. Vaičiūniene žiūrėjo konkurso nuostatų, savarankiškai pasirinko vieną iš aštuonių veikalų, nepasidavė kitai nuomonei — netikstu ir nedžentelmeniškai jai opoziciją priekaišioti.

Giriasi džentelmeniškumu, o o' elgiasi atbulai. Vaidmainiškai Vl. R. tvirtina esąs poetės Vaičiūnienės gerbėjas, o čia pat bando jos asmenį diskredituoti, tik jam nepavyksta.

Pagal jį — ne tai svarbu, kad dabar jis parašė, bet kas jis, kokį vardą turi, kiek padėkų gavęs ir t. t. Jei įsigijo "vardą", tai — viskas puiku, ką tik kada rašys, niekas tenedrišta jo žodžių kritikuoti!

Jei kažkada jis tinkamai aprašė Vaičiūnienės knygą, tai rei-

kalauja, kad ir dabar būtų pagirtas už netikslų rašinį. Tačiau objektyvioje spaudoje žiūrима priešingai: ne kokį vardą turi autorius, kieno protekciją turi, kokiai kompanijai priklauso arba ką jis pasakė ar parašė prieš keliolika metų, bet tik tai — ką jis iš tikrųjų dabar kalbama tema parašė!

Spaudos ginče etika reikalauja laikytis temos ribų, o pereiti į pašalines asmeniškias priekabas, kaip daro Vl. Ramojus, — žema ir smerktina. Stebisi Vl. R., kaip jis dabar savo reportažu galėjęs Vaičiūnienei nepatikti, jeigu ji kadaise prieš keturiolika metų buvo knygos paminėjimu patenkinta...

Graži nesąmonė! Tartum jei ką sykį gerai padarei, tai tampi lyg popiežius visam amžiui neklaidingas! Gal Vl. Ramojus tai paminėjo tik tikslu Vaičiūnienei igelti, kad anuomet — "kažkodėl buvau aš... paprašytas" rašyti. O čia reikalas visai paprastas. Knygos leidėjos Č. Skautininkės, norėjo knygą pagarsinti "Drauge", surado tam laikraščiu rašantį žmogų ir per ką nors paprašė, kaip dažnai būna. Ir vaikiškas pasigyrimas, kad "aš buvau paprašytas", kartu yra ir juokingas.

Dar prasčiau išeina Vl. Ramojui užkabinant Rygiškių Jono gimnazijos sukaktį.

Pirma, tas viskas su Giedros simpoziumu jokio ryšio neturi, ir šiuo atveju apie tai kalbėti — neetišką Vl. Ramojus noras mesti šešėlį oponentui.

Antra, tas interview apie Marijampolės gimnaziją buvo visiškai neasmeniškąs. Gimnazijos sukaktis yra žymus kultūros faktas, ir jei Vaičiūniene tame darbe įsipareigojo, tai pagirtina, kad ji stengėsi visuomenėje išgarsinti, spaudoje iškelti. Toje gimnazijoje mokėsi Basanavičius, Kudirka, Vaičaitis, Grinius, arkiv. Matulaitis ir daug kitų mūsų tautos žymūnų. Argi dabar gražu asmeniškai (net šeimos narius įveliant) priekaištauti, kad buvo tai sukakčiai iškelti ieškoma spaudos paramos? Juk nuolatos mūsų draugijų, mokyklų ar kurių kultūros vietų atstovai, komitetai turi įsiprašyti į spaudą, kad svarbų reikalą pagarsintų. Niekas iš to istorijų nedaro.

Gaila žurnalistu, kuris, neturėdamas kuo oponentui atsikirsti, griebosi po pašalius. Menkas gudrumas šoktis nepagrįstai nuvertinti vyresnį, visuomenės gretose daug šviesiau iškilusį asmenį, kokių tautinio idėjingumo, charakterio grynumo ir bekompromisinės tiesos pavyzdžiu yra J. Vaičiūniene. B. M.

SPAUDA PAVARČIUS

(atkelta iš 6 pusl.)

rašyti apie J. Vaičiūnienės knygą — parašęs gerai. Būvęs paprašytas pasikalbėti su J. Vaičiūniene apie Marijampolės gimnaziją — be priekaištų dialogą surašęs. Tad, ko dabar J. Vaičiūniene pareiškusi savo neigiamas pastabas dėl Vl. Ramojus reportažo apie "Trečiosios moters" premijos įteikimą Al. Baronui?

Vl. Ramojus kitados bėgo nuo šetono, o žodžiu poetei J. Vaičiūnienei jis pabėgo į nekultivuotas lankas, į kurias džentelmenai nužengia, saugodami nesutepti blizgančio batelio...

V. Ramojus laikosi įsikalbėtos garbės, įsikalbėtos neklaidingumo — sykį gerai parašęs, tariasi niekada nebeklystąs. Nėra džentelmeniškumas paleikti tariamas sąskaitas oponentei, kurios nieko bendra neturi su konkursu. Pagaliau nėra nė laikraštiniško garbe girtis, kad jis ne pats temas susiranda, bet rašinėja paprašytas, kitų vedžiojamas.

Pagyrūno maišą atidaręs, Vl. Ramojus ir toliau giriasi: — ne kas kitas kaip Al. Baronas supažindinęs jį su Algimantu Mackum — įtraukęs į žymesnio asmens šokią tokią draugystę, iš kurios Vl. Ramojus jau savo autoritetą didina.

Nesąs Vl. Ramojus pranašas, bet tikis, jog "Trečioji moteris" būsianti išversta į kitas kalbas.

Tikime ir mes: Vl. Ramojus ir toliau tęs išpažintis apie save ir ateis diena, kai viešai išpažins, katras draugas paskatino bei padėjo atrinkti tas citatas, jam reikalingas įrodyti "Trečiosios moters" heroizmą kasdienybėje.

♦
Pagyrų puodas netaukuotas.

♦
Kas save aukština, bus pažemintas...

♦
Giriamas geresnis, skalbiamas baltesnis.

VYRO "AMBARASAS"

Vienas vyras pagrįstai nusiškundė: "Mano žmona, norėdama suplonėti, trečia savaitė minta Metraccal formulomis, ir man tatau sudaro nemažai ambaraso. Anądien klausausi, mūsų mažiausias sūnelis bepasakojaš kaimynei, girdi, "Mama visiškai nebevalgo. Ji visą laiką geria"...

PASIMATYKIT SU STANLEY LITVINU

Mes turime išdirbtą reputaciją pilno pasirinkimo A-1 rūšies stako lentų ir namams medžiolų.

CARR-MOODY LUMBER COMPANY

3039 SO. HALSTED STREET — TEL.: VICTORY 2-1272

STANLEY LITVINAS, Mgr. — LIETUVIAI SALESMONAI

Dabar yra laikas tinkamai įrengti savo namą vasarai ir žiemai.

ST. JUŠKENAS

IŠ PASIENIEČIO DIENORAŠČIO

Švenčių proga vėl su savo bičiuliu pasieniečiu nutarėme pasikalbėti kai ką parašyti.

Dėl tvoros tarnybos netekau.

Tai buvo 1925 m. vasarą. Pavediau prašymą Kauno miesto ir apskrities viršininkui policijoje tarnybai gauti. Prašymas buvo patenkintas. Pakvietė į Kauną. Tą pačią dieną su manimi buvo priimtas į policijos tarnybą ir aukšto ūgio gerokai kregždėtas vyras, pavardė Tamulevičius. Jį dėl aukšto ūgio paskyrė į miesto policiją policininku, o mane į techniškaį rezervą.

Gavę iš gydytojo pažymėjimą apie sveikatos stovį, vidaus pasus turėjome atiduoti tarnybos vietoje, o jų vietoje būtume gavę policijos tarnybos pažymėjimus. Pasiuntė po trijų dienų pas siuvėją, berods, Jušką, policijos uniformą pasisiūdinti.

Ir vėl pas siuvėją sutinku Tamulevičių. Po savaitės turėjo būti mūsų uniformos pasiūtose. Ir ką gi, būsimie gražiomis uniformomis apsirengę. Džiaugsmo be galo, be krašto. O kaip tą savo džiaugsmą išreikšti! Nugi, nutarėme užėiti į alinę ir porą stikliukų "skaidriosios" išmaukti.

Nutarta ir įvykdyta. Daug gerti negalėjome, nes abu pinigų mažai turėjome. Bet toje alinėje gana ilgokai užtrukome. Jau galėjo būti apie 10 valandą vakaro. Linksni ir šnekučiuodami einame šaligatviu. Priename prie buvusio ministerių kabineto rūmų. Čia aukšta lentinė tvora aptvertas daržas ar sodas. Tamulevičius pradeda aiškinti, kad jis tarnavo raitelių pulke, tai tokią tvorą ir jis pats ir su arkliu galėjęs peršokti. Nenusileidžiu jam ir aiškinu, kad ir aš tarnaudamas pulke, turėjau per dar aukštesnę tvorą ir dar su visa kareivio manta laiptoti. Be to dar, turėjau per "kumelę" šokinėti. Per pertiesią rąstą, apačioje su giliu vandeniu šokti. Kopečiomis laiptoti, turnikuose ir paralėlėse įvairių dalykėlių atlikinėti.

Ir taip mudviem besiginčijant nutariame išmėginti, kuris iš mudviejų greičiau per tvorą peršoks ir atgal per tą pačią tvorą perlips. Išibėgėję iš gatvės, bandėme šokti. Vos tik rankomis galėjome tvoros viršų pasiekti, o apie peršokimą negalėjo būti ir kalbos.

Prie ministerių kabineto pastato stovėjęs policininkas, užuot mus sudraudęs, pašaukė policiją. Prisistatė du policininkai ir be jokių kalbų varosi į trečios policijos nuovados būstinę. Atvedus į nuovadą, būdintis policininkas apgraibo kišenių, kad ginklo ar ko neturėtume ir įgrūda į daboklę pernakvoti. Čia nutarėm tylėti, nesakyti, kad ir mes esame policijos tarnyboje.

Per visą naktį nemiegojome ir svarstėme, kokiū būdu išsi-

sukti iš šios bėdos. Ryto metą nuovadoje pradeda rašyti protokolą už pasirodymą gatvėje girtame stovyje ir kabinėjimosi ant tvoros. Reikalauja dokumentų. Neturime. Sakėme, kad į laikinąją sostinę Kauną atvykome tik šiaip sau pasižvalgyti, bet grįžimui į namus pinigų neturime. Nuovadoje atsiranda ir šios nuovados viršininkas Milmantavičius. Tas gerokai apibaręs pareiškė, kad jeigu pinigų neturime grįžti namo, tai jis pasiūsus mus etapo keliu. Vadinasi reikės eiti pėsčiomis policininkui lydint iš vienos į kitą nuovadą.

Per daug baisu pasidarė. Varinės tave kaip didžiausią nusikaltėlį. Imu ir prisipažįstu, kad esu priimtas į policijos tarnybą. Tą patį padaro ir Tamulevičius.

Milmantavičius duoda policininką ir nuvaro mus pas Kauno miesto ir apskrities viršininko padėjėją, rodos, Bortkevičių.

Šis, išklauses mūsų pasakojimų, paklausė, iš kokių kaimų mes esame ir ar ten taipgi tvoros aukštos. Sakau, kad kaimuose tvoros tveriamos tik tokio aukščio, kad gyvuliai per jas negalėtų peršokti.

— Tai ką, vyrai, — sako Bortkevičius, — jūs policijos tarnybai netinkate ir nuo šios dienos abu atleidžiu iš policijos tarnybos. Važiukite į kaimus per tvoras šokinėti. Mieste per tvoras niekas nešokinėja.

Didžiai, didžiai nuliūdę ir vėl savo kaimuos atsiradome. Gerai, kad po penkių dienų atlyginimą išmokėjo.

Jaunalietuvių liudijimas suminkština viršininką.

Iki 1923 metų gegužės mėn. pradžios Lietuvos sienas saugojo vadinamieji parubežio pulkai. Po to pasienio apsauga iš krašto apsaugos ministerijos perėjo į vidaus reikalų ministeriją. Sienas pradėjo saugoti jau laisvai samdomi tarnautojai, pasienio policininkais vadinami. Rajonų viršininkais buvo pasamdyti buvę kariuomenėje karininkai. Iš jų daugumoje buvo padorūs vyrai ir sąžiningai jiems pavestas pareigas atlikdavo.

Vėliau buvo pradėta skirti rajonų viršininkais į pasienio policijos tarnybą kariuomenėje tarnauti netinkantys asmenys.

Daug rajonų viršininkų esu praleidęs. Iš jų tik vienas pasitaikė, kuris iš kariuomenės buvo paleistas, greičiausiai, už besaikį girtuokliavimą ir kvailumą. Tiesa, jis pats sakėsi, jog buvęs iš kariuomenės paleistas dėl to, kad esąs didelis katalikas. Melavo, nes už tai niekas iš kariuomenės nevarė. Jis gerai mokėjo gerti, rėkti ir tik ant raštų, jeigu netingėdavo, pasirašyti. Šiaip nei mažiausio raštelio nesugebėdavo parašyti. O apie kokią nors kontrabandininkui ar kitokiam nusikaltėliui bylos — kvotos sudarymą negalėjo būti nei kalbos.

Tą viską atlikdavo paprastai

sargybos viršininkas ar raštinėje dirbęs policininkas.

Kartą vienas pasienietis sulaukė kontrabandininką su kontrabanda. Atvaręs į raštinę, perdavė rajono viršininkui. Tuo laiku raštinėje nebuvo sargybos viršininko. Rajono viršininkas turi pats sudaryti bylą. Žmogelis nesugeba bylos sudaryti ir nežino, ką su tuo kontrabandininku (tai buvo Naujokas) daryti. Kol surado sargybos viršininką, rajono viršininkas tik rėkė ant kontrabandininko. Paklupdė prie stalo. Perplėšęs šaulio liudijimą, numetė ant žemės. Vaikštinėdamas po raštinę ir pentinaišvvangindamas, aiškino nusigandusiam kontrabandininkui Naujokui, kokią jis baisią žalą valstybei padaręs.

Atsiradus sargybos viršininkui, dar labiau gerklę paleido ir įsakė šiam "tokiam ir tokiam" surašyti tokį protokolą, kad jis amžių amžiais iš kalėjimo neišeitų. Sargybos viršininkas, pasakęs "klausu, pone viršininke", padarė kontrabandą gabenusiam asmeniui kratą ir surašė protokolą bei sudarė bylą.

Žinoma, sudaryti tokią bylą, kad Naujoką už gabenimą kontrabandos "amžių amžiais" kalėjime laikytų, negalėjo. Paprastai pasienio policija tik sudarydavo kvotą; jeigu būdavo liudininkus apklausdavo, ir bylą su kontrabanda pasiūsdavo muitinei. Tik muitinė nusikalčiusį gabenant kontrabandą teisumui perduodavo bausti.

Sargybinis viršininkas, padaręs asmens kratą, tarp kitų dokumentų, rado ir jaunalietuvių liudijimą. Kontrabandos jis nešė tris butelius vokiško gėrimo, "Eiskümel'iu" vadinamą. Pasakė, kad tuos gėrimus jis nešęs priprašytas, berods, gydytojo ir dar dviejų aukštų Tauragės pareigūnų. Dar buvo rasti keturi 6,35 kalibro pistoletai ir jiems kelios dėžutės šovinių. Pistoletus ir šovinius nešęs šaulių ir jaunalietuvių vadams. Tik porą kaladžių lošiamųjų kortų ir žiebtuvėlį sau nusipirkęs. Pavardžių pripainiojo keletą. Visus reikės apklausinėti. Kvotą sudarius raštinėje, atsirado ir rajono viršininkas, vis dar perpykęs, ir įsakė Naujoką tuojau, policininkui lydint, pasiūsti į kalėjimą. Keikėsi kaip tik jis mokėjo. Dar bylos nepaziūrėjęs, pamatė ant stalo gulintį Naujoko vardu išduotą jaunalietuvių liudijimą. Pabalo. Ir tam pačiam sargybos viršininkui įsakė sudaryti tokią kvotą, kad Naujokas ne pats kontrabandą gabenęs, bet iš kito nepažistamo kontrabandininko ją atėmęs ir į raštinę pristatęs.

Naujoką pradėjo atsiprašinėti, cigaretėmis vaišinti, didžiausiu patriotu vadinti. Sudarytą kvotą suplėšė į gabalus ir į pečių imetė. Reikėjo iš naujo kvotą sudaryti. Pats rajono viršininkas diktavo, kad kontrabandininkas uėra kontrabandininkas, bet didelis patriotas ir pasienio policijos pagelbininkas. Taip ir buvo surašyta. Aišku, muitinė, užuot nubaudus šį Naujoką už kontraban-

dą, premiją jam išmokėjo.

Po visko sargybos viršininkas užklausė rajono viršininką, kokia priežastis vertė jį taip staugiai pakeisti savo nuomonę.

Atsakyta buvo trumpai: "Reikia galva, ne užpakaliu galvoti. Kad aprėčiau kaip šaulių ir šiaip sau eilinių pilietų, už tai mane pagirtų, o už jaunalietuvių aprėkimą galiu tarnybos netekti."

Pasakyta — parašyta

Vienoje pasienio policijos sargyboje buvo toks Antanas. Jis buvo palikęs iš buvusio parubežio pulko. Beveik heraštis, tik pasirašyti mokėjo. Bet šiaip buvo labai drausmingas ir tarnybą labai sąžiningai atliko. Profelio labai menko, bet stovėti sargyboje per daug didelio proto ir nereikėjo. Nebeprišimenu metų, berods, Vinco Rastenio buvo surankioti ir gerokai istaisyti tuo laiku buvusio prezidento Antano Smetonos ankstyvesniais laikais parašyti įvairioje spaudoje rašinėliai — straipsniai.

Tų straipsnių susidarė net keturi tomai. Rajono viršininkas gavo iš aukštesnių viršininkų įsakymą užsakyti šią knygą kiekvienam pasienio policijos tarnautojui ir iš jų algų atskaityti po 40 litų. Apie atsakymą šios knygos negalėjo būti nei kalbos.

Aukštas viršininkas inspektuoja pasienį. Sustatęs visą sargybą paklausė: — Na, vyrai, paskykit, kokia šiuo laiku yra išleista pasaulyje geriausia knyga.

Nei vienas nežino. Klausė atskirai, — nežino. Eidama pro šalį mergina, negarsiai tarė: "Pasakyta — parašyta". Antanas, nugirdęs, pakelia ranką ir visa gerkle suriko: Šiuo laiku žymiausia pasaulyje knyga yra mūsų mylimo Tautos Vado, Respublikos Prezidento Antano Smetonos *Pasakyta — parašyta*.

Inspektavęs viršininkas atsiskuko į rajono viršininką: — Pristatykit šį vyrą į aukštesnį laipsnį pakelti.

Rajono viršininkas: — Neturiu etato. — Nagi vieną degraduok, o jį būtinai reikia pakelti.

Viršininko įsakymas lieka įsakymu. Vienas tapo degraduotas, o Antanas į vyresnius pakeltas. Deja, Antanui neteko tuo laipsniu — paskyrimu džiaugtis. Po poros savaitių pateko į psichiatrinę ligoninę ir iš ten į tarnybą nebegrižo.

— Siam kartui užteks, — tarė mano bičiulis.

SALIAMONO IŠMINTIS

— Mama, kodėl Saliamonas buvo išmintingiausias žmogus pasaulyje?

— Todėl, kad jis turėjo daug žmonių, kurios jam duodavo gerus patarimus.

● Tikrai patys būtume laimingesni, jei kitus laimingesniais padarytume.